

Державна підтримка суб'єктів аграрної сфери

УДК 338.43

ПАНУХНИК О.В., доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та фінансів,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя

НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Панухник О.В. *Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України.*

У статті досліджено напрями державної підтримки аграрної сфери України. Розглянуто особливості системи державної підтримки підприємств аграрної сфери та заходів щодо удосконалення механізму державної підтримки вітчизняного сільськогосподарського підприємства. Встановлено, що неодмінною умовою сталого розвитку аграрного сектору економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави є державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників. На підставі здійснених досліджень запропоновано науково-методичний підхід, який дозволяє скорегувати існуючий механізм дотацій у сільське господарство, ввести нові види субсидій, змінити та удосконалити вже наявні. Визначено, що доцільним є перехід від стимулювання витрат на виробництво до заохочення кінцевого результату виробництва.

Ключові слова: сільське господарство, державне регулювання, фінансування, послуги, дотації, підтримка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сільське господарство у сучасних умовах є однією з найбільш важливих галузей вітчизняної економіки. В силу підвищеної чутливості до впливу різного роду негативних чинників нестабільності, сільське господарство потребує певної державної підтримки. Таким чином, одним із чинників успішного розвитку сільського господарства є державна підтримка (її ефективна реалізація сприяє прискоренню темпів зростання обсягів сільськогосподарського виробництва та підвищенню конкурентоспроможності галузі) [9]. На сьогодні фінансування більшості сільськогосподарських підприємств можна визнати не задовільним. Багато підприємств АПК не здатні реалізувати принцип самофінансування не лише розширеного, але і простого відтворення, що робить галузь інвестиційно-непривабливою. Державна підтримка на державному та регіональному рівнях – одним з чинників успішного розвитку сільського господарства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження державної підтримки сільськогосподарського виробництва займаються багато вчених, зокрема:

В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдуцький, Б. Кваснюк, Ю. Лузан, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, А. Стельмашук, П. Саблук, Г. Черковський та ін., які в своїх працях обґрунтували необхідність державної підтримки аграрної сфери, а також запропонували шляхи вдосконалення системи бюджетного фінансування сільського господарства.

Незважаючи на активне дослідження даної проблематики, доцільним є обґрунтування необхідності державної підтримки сільського господарства, а також пропозиції щодо вдосконалення системи його бюджетного фінансування. Теоретичні та методичні аспекти проблеми формування механізму державної підтримки аграрної сфери залишаються недостатньо дослідженими і потребують подальшого поглибленого опрацювання.

Формування цілей статті. Метою статті є розгляд особливостей системи державної підтримки підприємств аграрної сфери та заходів щодо удосконалення механізму державної підтримки вітчизняного сільськогосподарського підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна бюджетна підтримка є основним напрямом державного

регулювання сільського господарства. Вона дозволяє істотно пом'якшити наслідки нееквівалентності в товарообміні сільського господарства з іншими галузями економіки, забезпечити ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва України в цілому [1].

До основних проблем державної підтримки сільського господарства в Україні потрібно віднести:

- відсутність довіри до держави у цій сфері з боку сільгоспвиробників;
- недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства.

Це обумовлено тим, що програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування; а також, правила розподілу бюджетних коштів за відповідними програмними підтримками зазвичай схвалюється на щорічній основі і часто змінюється з року в рік (тобто виробники сільськогосподарської продукції часто не отримують підтримки, коли вона їм терміново потрібна). Також, потрібно врахувати корупційні прояви, наявність обмежень та ускладнень для доступу до програм бюджетної підтримки для сільгоспвиробників.

Світовий досвід переконує, що основою створення раціонального та стійкого, економічного збалансованого сільськогосподарського виробництва є цілеспрямована державна підтримка.

Нині у сфері державної підтримки агропромислового комплексу України визначають такі основні напрями [10]:

- розробка та реалізація різних програм розвитку сільського господарства;
- підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок дотацій, субсидій і субвенцій;
- надання виробникам кредитів і позик на пільгових умовах;
- страхування аграрної галузі;
- розвиток зернового потенціалу.

Важливе значення мають не лише обсяги державної підтримки, а й механізми її надання. Механізм державної підтримки аграрного сектору регулюється Законом України «Про державний бюджет України» [7] і «Про державну підтримку сільського господарства України» [8], а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначається окремими постановами Кабінету Міністрів України.

Класифікація механізму державної підтримки зображена на рис. 1.

В державній підтримці сільськогосподарських товаровиробників держава повинна не тільки сприяти індивідуальному підходу, але і стимулювати їх розвивати власну збутову інфраструктуру, що допоможе позбавитись від посередників у сільському господарстві та наблизитись до світових моделей розвитку агропромислового комплексу [5].

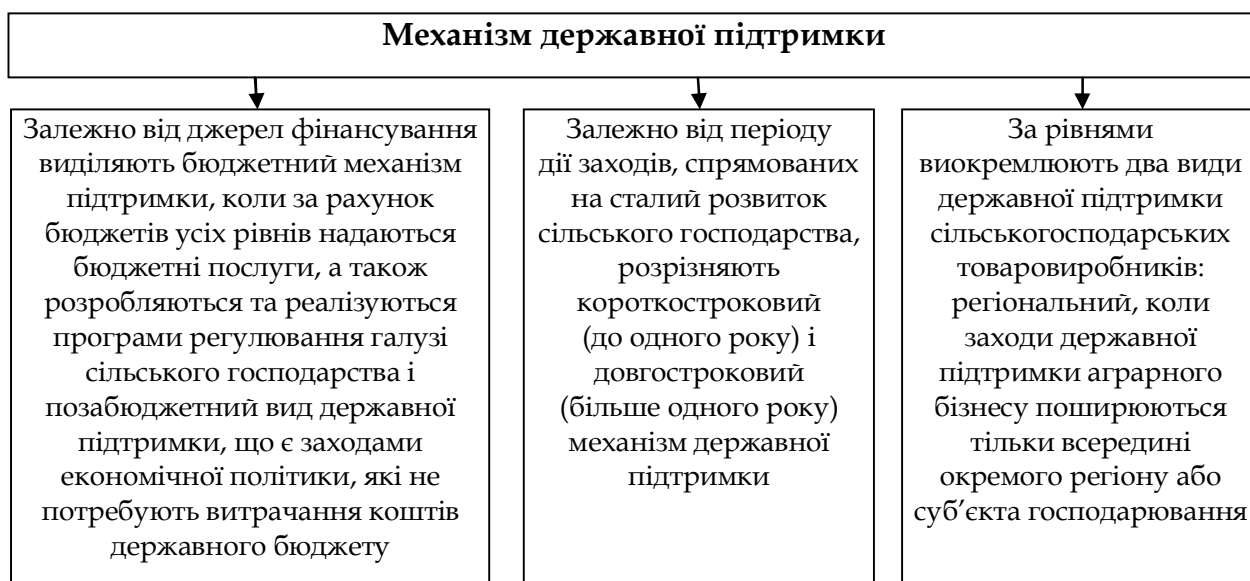

Рис. 1. Диференціювання механізму державної підтримки

В сфері аграрної політики, для досягнення поставленої мети, держава використовує різноманітні інструменти, зокрема фінансову підтримку сільськогосподарських товаровиробників.

Головними інструментами державної підтримки сільськогосподарських підприємств є дотації, субсидії, субвенції. Основні види державної підтримки в Україні наведено на рис. 2.

Рис. 2. Види державної підтримки в Україні [4]

Отже, на нашу думку, державна підтримка являє сукупність різних важелів і інструментів пільгового, фінансування найбільш вразливих підприємств і галузей АПК, а таке є невід'ємною частиною державного регулювання.

Розвитку агропромислового комплексу сприятиме удосконалення державної підтримки. Її необхідність здійснювати з урахуванням специфіки регіональної ситуації, а також фінансових можливостей бюджету.

На сьогодні недостатньо ефективно реалізується державна підтримка у вигляді надання субсидій, дотацій і субвенцій. Оскільки, виробники сільськогосподарської продукції, або не отримують фінансових ресурсів унаслідок браку коштів, або отримують їх зі значним запізненням у часі [5]. Процедура отримання категорії державної підтримки, порядок надання документів для отримання субсидій є складною та не зрозумілою суб'єкту господарювання.

Державна підтримка має бути переорієнтована з сільськогосподарського виробництва на підтримку індивідуальних проектів, що визначаються заздалегідь відомими категоріями, які забезпечують їх високу ефективність.

Держава повинна сприяти зниженню процентних ставок на кредитах, забезпечувати рівні умови діяльності в усіх регіонах України, шляхом більш ефективної податкової політики, переглянути транспортні тарифи для сільськогосподарських товаровиробників і стимулювати останніх розвивати власну збутову інфраструктуру, що допоможе позбавитися від посередників у сільському господарстві та наблизитися до світових моделей розвитку агропромислового комплексу [3].

У світовій практиці, за наявності активної державної підтримки в країні має бути створено повний цикл виробництва сільськогосподарської продукції (див. рис. 3).

Рис. 3. Цикл виробництва сільськогосподарської продукції

При цьому слід зосередити основні зусилля на таких напрямках:

- забезпечити зростання виробництва сільськогосподарської продукції як важливої умови стабілізації кормової бази тваринництва й відповідно збільшити експортні можливості країни;
- стимулювати зростання виробництва

м'яса та молока;

- скоротити залежність від імпорту сільськогосподарської продукції.

Пропонується три групи збільшених нормативів державної підтримки державного регулювання АПК, подані на рис. 4.

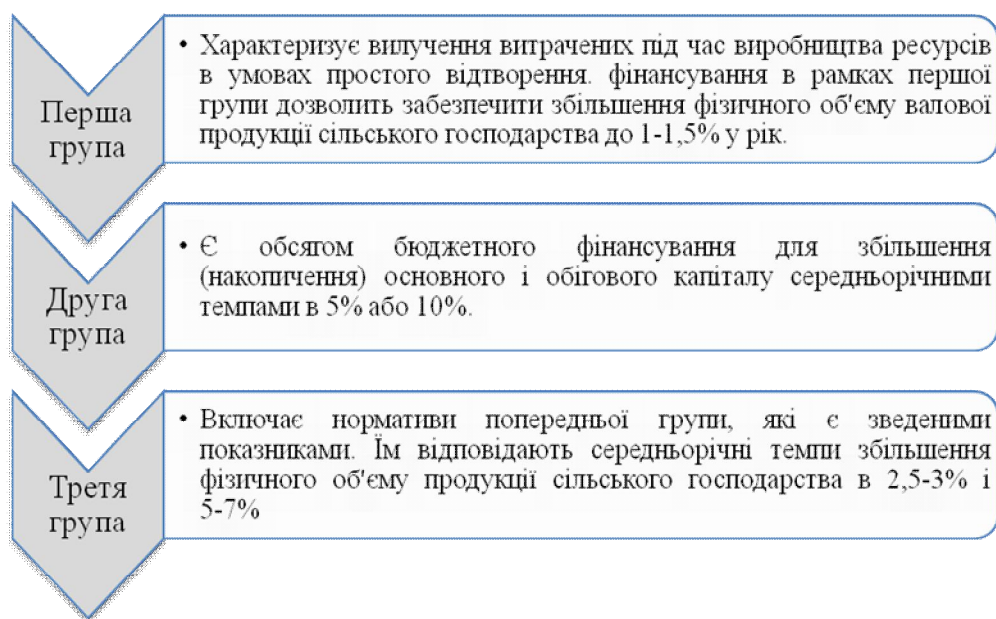

Рис. 4. Складові елементи нормативу [4]

Отже, аналіз державної підтримки повинен враховувати [6]:

- макроекономічні аспекти ефективності (результуючими показниками яких є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції, рівень захисту вітчизняних товаровиробників на агропродовольчому ринку);
- регіональний аспект ефективності

(орієнтований на активізацію зміцнення і використання регіональних конкурентних переваг, підвищення інвестиційної привабливості регіонального АПК);

- мікроекономічний аспект ефективності (відображає рівень державної підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників і стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання).

Ще одним важливим напрямом удосконалення економічного механізму державної підтримки є підвищення доступності кредитів і позик, метою якого є зростання фінансової стійкості галузі. Аграрії повинні створювати необхідні умови для розширеного відтворення за допомогою кредитних ресурсів. Одночасно має бути модифікована схема видачі пільгових кредитів.

Висновки. Неодмінною умовою сталого розвитку аграрного сектору економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави є державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників. Сьогодні до організації фінансового забезпечення аграрного сектору економіки потрібний новий підхід, удосконалення розглянутих напрямів державної підтримки шляхом проведення активних заходів на

рівні сільськогосподарських підприємств, створення нових фінансово-кредитних структур. На розвиток сталого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва має бути спрямована аграрна політика країни.

У найближчій перспективі державі слід продовжувати політику участі в економічному процесі як безпосередньому суб'єкті суспільних і економічних відносин, що сприятиме посиленню підтримки ринкових інституцій і розвитку інфраструктури АПК. Доцільно встановити частину сільського господарства у витратній частині бюджету відповідно до питомої ваги у ВВП, а також регламентувати надання бюджетної підтримки сільському господарству в регіонах у законодавчому порядку.

Література.

1. Государственная поддержка и механизмы ее реализации в АПК / Под ред. *Н.А. Борхунова*. – М. : Восход-А, 2008. – 224 с.
2. *Ушацев И.* Роль и место сельского хозяйства в экономике России / *И. Ушацев* // АПК: экономика, управление. – 2015. – № 5. – С. 24-32.
3. *Шихсаидов Д.Х.* Государственная поддержка аграрного сектора как фактор повышения эффективности отрасли – опыт, проблемы / *Д.Х. Шихсаидов* // Региональные проблемы преобразования экономики. – 2011. – № 4. – С. 10-11.
4. *Минів Р.М.* Державне регулювання галузі птахівництва / *Р.М. Минів, Б.Б. Батюк* // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 46-50.
5. *Чернієнко О.О.* Сучасні проблеми державного регулювання ринку цукру / *О.О. Чернієнко* // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 61-65.
6. *Булат М.А.* Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / *М.А. Булат* // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 46-50.
7. Про державний бюджет України на 2016 рік: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
8. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
9. *Бородіна О.М.* Коригування політики державної підтримки сільського господарства України / *О.М. Бородіна, О.М. Могильний* // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 55-61.
10. *Макаренко П.М.* Цінова політика як фактор підвищення дохідності аграрного виробництва в умовах світової організації торгівлі / *П.М. Макаренко* // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 44-48.

References.

1. *Borhunova N.A.* (2008). *Gosudarstvennaja podderzhka i mehanizmy ee realizacii v APK [State support and mechanisms of its implementation in the AIC]*. Moscow: Voshod-A, p. 224 [in Russian].
2. *Ushachev I.* (2015). Rol' i mesto sel'skogo hozjajstva v jekonomike Rossii [The role and place of agriculture in the economy of Russia]. *APK: jekonomika, upravlenie – AIC: Economics, management*, No 5, pp. 24-32 [in Russian].
3. *Shihsaidov D.H.* (2011). *Gosudarstvennaja podderzhka agrarnogo sektora kak faktor povyshenija jeffektivnosti otrasli – opyt, problemy [State support of the agricultural sector as a factor of increasing the efficiency of the industry – experience, problems]*. *Regional'nye problemy preobrazovanija jekonomiki – Regional problems of transforming the economy*, No 4, pp. 10-11 [in Russian].

4. *Miniv R.M., and Batyuk B.B.* (2013). Derzhavne reguluvannya galuzi ptahivnitstva [Government regulation of the poultry industry]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 6, pp. 46-50 [in Ukrainian].
 5. *Chernienko O.O.* (2012). Suchasni problemi derzhavnogo reguluvannya rinku tsukru [Modern problems of state regulation of sugar market]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 2, pp. 61-65 [in Ukrainian].
 6. *Bulat M.A.* (2010). Napryami derzhavnoyi byudzhethnoyi pidtrimki silskogo gospodarstva [Directions of the state budget to support agriculture]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 3, pp. 46-50 [in Ukrainian].
 7. Zakon Ukraini «Pro derzhavniy byudzheth Ukraini na 2016 rik» [The law of Ukraine «On state budget of Ukraine for 2016»]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua* Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
 8. Zakon Ukraini «Pro derzhavnu pidtrimku silskogo gospodarstva» [The law of Ukraine «On state support of agriculture»]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua* Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
 9. *Borodina O.M., and Mogilniy O.M.* (2009). Koriguvannya politiki derzhavnoyi pidtrimki silskogo gospodarstva Ukraini [The policy adjustment of the state support of agriculture of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 6, pp. 55-61 [in Ukrainian].
 10. *Makarenko P.M.* (2008). Tsinova politika yak faktor pidvishchennya dohidnosti agrarnogo virobnitstva v umovah svitovoyi organizatsiyi torgivli [Pricing as a factor increasing profitability of agricultural production in the conditions of world trade organization]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 5, pp. 44-48 [in Ukrainian].
-

Аннотация.

Панухник Е.В. Направления и пути трансформации государственной поддержки субъектов аграрной сферы Украины.

В статье исследованы направления государственной поддержки аграрной сферы Украины. Рассмотрены особенности системы государственной поддержки предприятий аграрной сферы и мероприятий по совершенствованию механизма государственной поддержки отечественного сельскохозяйственного предприятия. Установлено, что непременным условием устойчивого развития аграрного сектора экономики и обеспечения продовольственной безопасности государства является государственная поддержка сельскохозяйственных товаропроизводителей. На основании проведенных исследований предложен научно-методический подход, позволяющий скорректировать существующий механизм дотаций в сельское хозяйство, ввести новые виды субсидий, изменить и усовершенствовать уже имеющиеся. Определено, что целесообразным является переход от стимулирования затрат на производство к поощрению конечного результата производства.

Ключевые слова: сельское хозяйство, государственное регулирование, финансирование, услуги, дотации, поддержка.

Abstract.

Panuhnyk O. System of State Support Agrarian Sector of Ukraine Transformation Directions and Ways.

The directions of state support for the agricultural sector of Ukraine are considered in the article. The features of the system of government support the agricultural sector and measures to improve the mechanism of state support for domestic agricultural enterprises. Established that a prerequisite for sustainable development of the agricultural sector and ensuring food security is state support for agricultural producers. Based conducted researches the scientific and methodological approach that allows to adjust the existing mechanism of subsidies in agriculture, introduce new subsidies to change and improve existing ones. Determined that it is appropriate transition from stimulating production costs to encourage the production of the final result.

Keywords: agriculture, government regulation, financing, services, grants, support.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2017 р.

Бібліографічний опис статті:

Панухник О.В. Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України / О.В. Панухник // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2017. – № 1. – С. 5-10.

Panuhnyk O. (2017). System of State Support Agrarian Sector of Ukraine Transformation Directions and Ways. Actual problems of innovative economy, No 1, pp. 5-10.

